

Pilar Camacho Ara. Tècnica d'educació. Àrea d'acció social i cultural de l'Ajuntament de Badia del Vallès. C. Porto s/n, 08214 Badia del Vallès. camachoap@badiadelvalles.net Tel. 93 7186397. 657287040

Salvador Avià i Faure. Coordinador de l'Àrea d'acció social i cultural de l'Ajuntament de Badia del Vallès. C. Porto s/n, 08214 Badia del Vallès. aviafs@badiadelvalles.net Tel. 93 7186397. 656239256

Els autors autoritzen l'editorial a reproduir l'article total o parcialment, a la seva pàgina web.

Acompanyament al suport escolar a les famílies en un territori amb desigualtat educativa.

Pilar Camacho , Salvador Avià. Ajuntament de Badia del Vallès

A Badia del Vallès, a iniciativa de la Diputació de Barcelona, s'ha implementat de manera pilot una intervenció destinada a empoderar les famílies pel que fa al suport que poden donar a l'escolaritat dels seus fills i filles.

Mots clau: acompanyament, famílies, èxit escolar, territori, desigualtat educativa.

Un projecte pilot de suport a les famílies

El projecte "Acompanyament al suport escolar de les famílies" (ASEF) va néixer per oferir suport a les famílies en la seva funció d'acompanyament escolar als fills i les filles. Més específicament, es dirigeix a les famílies d'alumnes amb una actitud favorable envers l'estudi però amb un baix rendiment escolar associat a mancances en l'organització i els hàbits de treball i d'estudi. La intervenció es

focalitza en el context de la relació família-escola i adopta una visió sistèmica del fet educatiu.

A mitjans del 2010, l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona va proposar a l'Ajuntament de Badia del Vallès implementar-lo al territori com a projecte pilot. Badia és un municipi de menys d'un km² entre Cerdanyola, Barberà i Sabadell, amb una població de 14.000 habitants, dels quals 2.200 es troben en edat escolar. Hi ha quatre escoles públiques de primària i dos instituts, a més de diversos serveis educatius no formals (Espais Familiars, Casal d'Infants, Casal de Joves, Activitats esportives ...). Té Pla Educatiu d'Entorn des del 2004 i Pla Local d'Inclusió des del 2007.

Des de fa anys, a l'Ajuntament de Badia del Vallès treballem des d'una perspectiva contextual dialècticaⁱ. Això significa que intentem implementar accions en els diversos contextos dels nois i noies: el propi alumnat (acompanyament a l'escolaritat: reforç escolar, activitats de suport dins els centres per als nois i noies amb més dificultats, prevenció de l'absentisme, orientació...); les famílies (apoderament, recursos, grups...); l'escola (suport, col·laboració, projectes conjunts...); iguals (convivència, competències personals...); comunitat (xarxes, recursos comunitaris, sensibilització, debat familiar, Badia Educa, taula local per l'èxit...). També mirem d'intervenir sobre les relacions entre aquests contextosⁱⁱ: iguals-escola, escola-família, família-comunitat, comunitat-escola...

D'altra banda, tenim un posicionament molt crític envers els enfocaments que individualitzen (i despolititzen) les problemàtiques educatives i acaben reponsabilitzant (i culpant) del fracàs educatiu els alumnes i famílies de territoris desfavorits. Ben al contrari, observem que el fracàs educatiu en aquests territoris es deu bàsicament a desigualtats socials estructurals que l'escola no està corregint o no pot corregir. Una visió que trobem d'altra banda ben fonamentada pels principals sociòlegs de l'educacióⁱⁱⁱ. Badia del Vallès és precisament un d'aquests territoris, on la majoria de les famílies són "no acadèmiques"^{iv} i on per tant els nois i noies tenen ja d'entrada menys probabilitats d'acreditar.^v

Els resultats escolars a Badia del Vallès es situen molt per sota la mitjana catalana i a anys llum dels objectius per al 2020 marcats per la Comissió Europea^{vi}, el que limita seriosament les oportunitats dels nostres nois i noies. Per tal d'afrontar de la manera més efectiva possible aquesta situació, l'Ajuntament de Badia del Vallès i el Pla Educatiu d'Entorn (PEE) han anat creant en els darrers anys un conjunt articulat d'instruments per garantir que el dret a l'educació dels nois i noies de Badia sigui efectiu^{vii}. L'ASEF era una proposta que aprofundia i complementava aquest conjunt.

L'articulació de l'ASEF i els Tallers d'Estudi Assistit.

De fet, des de feia dos cursos, els Tallers d'Estudi Assistit (TEA) del PEE havien iniciat ja activitats amb les famílies del seu alumnat, per tal de millorar la seva capacitat i autonomia en el suport a l'estudi dels seus fills i filles. El perfil de l'alumnat al que es dirigeix l'ASEF coincidia amb el perfil de l'alumnat dels TEA. Es va evidenciar doncs que els dos projectes podien articular-se i complementar-se mútuament.

L'ASEF permetia aprofundir i ampliar la intervenció en un dels fronts més bàsics per a la millora de l'èxit escolar: l'empoderament de les famílies. Sistematitzava el treball fet amb les famílies del TEA, dotant-lo d'un mètode concret de treball i implicant-hi de manera directa els centres educatius. Des de l'Ajuntament i el Pla Educatiu d'Entorn es va optar per una opció que maximitzava l'eficàcia i l'eficiència de la intervenció, unint els dos projectes en un únic sistema: l'ASEF es proposaria a les famílies d'alumnat del TEA.

El funcionament de l'ASEF

L'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona va oferir una formació inicial als professionals vinculats al projecte (tutors/es, referents de centres, professionals municipals), en la que es van donar pautes sobre el model de treball amb famílies de l'ASEF. A més, va associar un suport permanent per part d'una assessora.

El projecte ASEF s'inicia a partir de la selecció, per part dels centres escolars del territori, d'un nombre determinat de famílies amb dificultats a l'hora d'acompanyar el treball escolar dels seus fills i filles, dificultats que tenen impacte en els resultats escolars (en el nostre cas, l'alumnat del TEA). Hi ha també, com en el cas dels TEA, un criteri d'*aprofitabilitat*: el recurs es proposa únicament a qui es compromet a aprofitar-lo, i en el cas de les famílies, a aquelles disposades a fer un treball de millora de l'acompanyament i seguiment escolar dels seus fills/es. El centre designa una persona referent (òptimament el tutor/a) que es posa en contacte amb la família per proposar-los la participació del seu fill/a en els TEA, i la seva pròpia en l'ASEF. Aquesta participació es troba vinculada: si l'alumne participa als TEA, la família haurà de fer-ho a l'ASEF i aquest compromís s'estableix en un acord signat. La participació real de la família a partir del curs 2011-2012 vinent està relacionada amb el preu dels TEA, altament subvencionat i becat: si no s'assisteix a les sessions ASEF, es facturarà a les famílies el cost real del TEA.

D'altra banda, l'Ajuntament designa un *tutor local*, que és qui gestiona el projecte, fa les intervencions amb les famílies i es coordina amb els centres. En el nostre cas, vam fer coincidir aquesta figura amb la de la responsable del TEA, per tal d'optimitzar les coordinacions i assegurar la continuïtat entre els dos recursos.

Durant el curs 2010-2011 l'ASEF es va adreçar a les famílies de l'alumnat dels grups de 5è i 6è de primària i de 1r i 2n d'ESO usuàries dels TEA (quatre escoles i dos instituts). Es van fer actuacions de caràcter preventiu i generalista amb les famílies de primària, i es va donar un suport més definit a les famílies d'ESO, directament encarat a augmentar les possibilitats d'acreditar.

El tutor local ha treballat amb les famílies en dues línies, una grupal i una altra individual. El treball grupal ha suposat aquest curs quatre sessions a cadascun dels sis centres, ben definides metodològicament per l'assessora de l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona, en les que es van oferir orientacions i estratègies a les famílies. El treball individualitzat implica un acompanyament personalitzat més intensiu per a les famílies que, per diversos motius, tinguin més dificultats per assolir els objectius proposats.

El seguiment de la quarentena de famílies que van participar al projecte es va realitzar de manera coordinada entre la tutora local del projecte, la persona referent de cada centre i en molts casos amb les tutors i tutores, aprofitant la dinàmica de coordinació dels TEA.

Tant els centres com les famílies han valorat positivament aquesta primera fase pilot de l'ASEF, tot i que s'ha vist la necessitat de fer més sessions grupals i millorar les coordinacions amb els centres.

Conclusions

El valor més important de l'ASEF es troba en el fet de reconèixer que el fracàs escolar es deu bàsicament a les desigualtats socials estructurals i no a actituds pretesament poc valoradores de l'educació o a limitacions personals d'alumnat i famílies. Es crea una estratègia que intenta compensar aquesta desigualtat: capacitant i apoderant les famílies, confiant en elles com a actors de canvi i transformació. De fet, la pràctica totalitat de les famílies participants han valorat de manera molt alta la utilitat del recurs per a elles.

A Badia del Vallès, l'articulació de l'ASEF amb les altres iniciatives de lluita contra el fracàs escolar i especialment els TEA, poden donar una gran potencialitat al projecte. Ara bé, s'ha vist que l'ASEF funciona bàsicament quan hi ha una implicació real dels centres (sobretot si és al nivell tutors/es) i en aquells on es dona una més gran confiança de l'escola vers la família i per tant ha una millor comunicació escola-família. Això ratifica la importància de crear estratègies d'intervenció per a la millora de la relació entre aquests dos contextos, el que no és senzill en territoris amb dificultats educatives, especialment quan aquestes dificultats no es llegeixen com a resultats de desigualtats socials sinó com a hàndicaps o actituds inadequades de l'alumnat i/o les famílies. Cal per tant, fer una inversió més gran en tot allò que tingui a veure amb la relació família-escola, tant de manera genèrica (territori) com específica (en cada centre). Pel que fa a aquest darrer nivell ens remetem com a exemple a les nombroses i prou conegudes experiències que sorgeixen de les escoles que han adoptat el model de *comunitat d'aprenentatge*^{viii} i aquelles

on l'escola vincula directament amb la comunitat. Al nivell de territori cal seguir treballant en l'enfortiment de metodologies com les d'aprenentatge-servei^{ix} i en espais comunitaris de trobada i debat com els Plans Educatius d'Entorn, Taules per a l'Èxit Escolar, Xarxes de Debat Educatiu, Congrés de Famílies....

Queda una assignatura pendent: com treballar amb les famílies que no presenten una actitud positiva envers un recurs d'aquesta mena. La resposta potser no és l'ASEF, però sí l'acompanyament. Probablement caldrà un treball més individual, coordinat amb altres dispositius del territori (serveis socials, dispositiu local contra la desafecció escolar, educadors de carrer...).

ⁱ Bronfenbrenner, U. & Morris, P. A. (1998). *The ecology of developmental processes*. A W. Damon (Ed.) *Handbook of Child Psychology* (5th ed., pp. 993–1027). New York: Wiley and Sons.

Bronfenbrenner, U. (1979). *La ecología del desarrollo humano*. Barcelona: Paidós.

Viguer, P. (2004). *Optimización evolutiva*. Madrid: Pirámide.

ⁱⁱ El que Bronfenbrenner anomena "mesosistema".

ⁱⁱⁱ Forquin, J. C. (1985) "El enfoque sociológico del éxito y el fracaso escolares: desigualdades de éxito escolar y origen social." *Educación y Sociedad*, n 3, pàg. 177-209.

Duru-Bellat, M. (2002). *Les inégalités sociales à l'école*. Paris: PUF.

Giroux, H. (1992) *Teoría y resistencia en educación*. México: Siglo XXI.

García, M. (2001). *L'absentisme escolar en zones desfavorides*. (Tesi doctoral no publicada). Barcelona: UAB.

Dubet, F. (2006) *La escuela de las oportunidades. ¿Qué es una escuela justa?* Barcelona: Gedisa..

^{iv} Flecha, R. y Puigvert, L. (1998) "Aportaciones de Paulo Freire a la educación y las ciencias sociales". *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, n 33, pàg. 21-28.

^v Bourdieu Bourdieu, P. y Passeron J. C. (1964) *La reproduction. Elements pour une théorie du système d'enseignement*. Paris: Minuit.

Fernández Enguita, M. (1988). "Entre la esperanza del cambio y el estigma de la reproducción". *Revista de educación*, n. 286, pàg. 151-165 .

Fernández Enguita, M. i alt. (2010). *Fracàs i abandonament escolar a Espanya*. Barcelona: La Caixa.

Popkewitz, Th. S. y Brennan, M. (comp.) (2000) *El desafío de Foucault. Discurso, conocimiento y poder en la educación*. Barcelona: Ediciones Pomares-Corredor, S. A.

Subirats, J. i Albaigés, B. (2005) *Educació i comunitat. Reflexions a l'entorn del treball integrat dels agents educatius*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

^{vi} Comissió Europea (2011). *Tackling early school leaving: A key contribution to the Europe 2020 Agenda*.

^{vii} Funes, J. (2008). "L'acompanyament educatiu dels infants i adolescents, de les seves famílies, de les escoles, des del municipi". De prop, n.26.

^{viii} <http://utopiadream.info>. Les comunitats d'aprenentatge han estat recomanades per la Comissió Europea (v. Nota vi) com a estratègia efectiva en la reducció del fracàs escolar.

^{ix} <http://www.aprenentatgeservei.org/>